

UNIVERSITETET I STAVANGER

FAKULTET FOR UTDANNINGSVITENSKAP OG HUMANIORA

Emnekode og emnenavn: LNOR 370, Bacheloroppgave i nordisk

Tittel på oppgaven Norsk: Identiteter i senmoderne litteratur - En analyse av identiteter i *Tante Ulrikkes vei*

Tittel på oppgaven Engelsk: Identities in late modern literature - An analysis of identities in *Tante Ulrikkes vei*

Kandidatnummer: 4080

Antall ord: 5770

UIS minner om reglene for plagiering og fusk, som studentene har bekreftet på Studentweb, i sin utdanningsplan del 1, at han/hun har lest, husk spesielt på /jfr. Forskrift om studier og eksamen ved UIS § 5):

1. At teksten ikke tidligere har vært brukt til skriftlige innleveringer ved Universitetet i Stavanger eller annet lærested.
 2. At du ikke gjengir andres arbeid uten at dette er oppgitt ved litteraturhenvisning.
 3. At du ikke gjengir eget tidligere arbeid uten at dette er oppgitt ved litteraturhenvisning.
 4. At du oppgir alle referanser/kilder (også hentet fra Internett) i litteraturlisten.
 5. At du markerer sitater med anførselstegn eller innrykk og anviser hvor sitatet er hentet.
- Brudd på disse bestemmelsene er å betrakte som fusk. Fusk eller forsøk på fusk vil bli behandlet slik som beskrevet i Lov om universiteter og høyskoler, § 4-7 og § 4-8
 - Viser til interne retningslinjer på studentsidene.

Innhold

1. Innledning	4
1.1 Problemstilling	4
1.2 Handling og struktur.....	4
1.3 Begrunnelse for valg av tema	5
1.4 Oppgavens disposisjon	5
2. Teori	6
2.1 Identitet	6
2.2 Giddens: Modernitet og selvidentitet	7
2.3 Kollektiv identitet	7
2.4 Nye identiteter	8
3. Analyse	9
3.1 Miljø	9
3.2 Mo	11
3.3 Jamal	14
4. Konklusjon	18
5. Litteratur	19

En analyse av identiteter - “*Hvordan formes hovedkarakterene i Tante Ulrikkes vei i lys av sine omgivelser og sin samtid*”.

1. Innledning

I drabantbyen Stovner vokser Jamal og Mo opp i samme blokk i Tante Ulrikkes vei. De er begge født inn i et nasjonalt utenforskap, men løser det på ulike måter. Zeshan Shakars roman, *Tante Ulrikkes vei*, er en historie om ulike identiteter i innvandremiljøet i Oslo. Fra 2000 til 2015 har antall innvandrere og norskfødte med innvandrerbakgrunn økt fra 19 til 32 prosent av befolkningen i Oslo, og Stovner er bydelen med høyest andel.¹ Shakar har selv vokst opp på Stovner, og i hans debutroman maler han et kompleks bilde av hvordan det er å vokse opp der. Han har flere ganger kritisert både det medieskapt bildet av Stovner og en integreringsdebatt uten legitimitet.² I *Tante Ulrikkes vei* fortelles historien gjennom minoritetens perspektiv i det Jamal og Mo går fra å være ungdom til voksne.

1.1 Problemstilling

I denne oppgaven vil jeg utforske Jamal og Mos identiteter nærmere. Min problemstilling er: *Hvordan formes hovedkarakterene i Tante Ulrikkes vei i lys av sine omgivelser og sin samtid?* Problemstillingen jeg har valgt er forholdsvis vid og jeg vil med dette presisere nærmere hva jeg ønsker å undersøke og formidle i oppgaven. For å besvare problemstillingen kommer jeg til å granske utgangspunktet og utviklingen i identitet i hovedpersonene i lys av omgivelsene og samtiden. I min oppgave vil jeg fokusere på hvordan samtid og miljø former identitet i romanen *Tante Ulrikkes vei*. Problemstillingen besvares med utgangspunkt i teori, nærlesing og systematisk undersøkelse.

1.2 Handling og struktur

Tante Ulrikkes vei (Tarjei Vesaas debutantpris) er Zeshan Shakars suksessfulle debutroman fra 2017. Et viktig kjennetegn ved romanen er dens form og struktur. Vi blir kjent med Mo (Mohammed) og Jamal i perioden 2001 til 2006 utelukkende gjennom korrespondanse med Lars, som forsker på levekår blant innvandrerungdom. Romanen kan derfor karakteriseres som en type senmoderne brevroman. Denne type struktur gir romanen et autentisk inntrykk, noe som selvfølgelig også underbygges av at Shakar skriver om et miljø han kjenner. Begge guttene er norskfødte barn av første generasjons innvandrere og bor i samme boligblokk på

¹ Høydal: 2015

² Brun: 2018

Stovner i Oslo. Mo er ressurssterk og skoleflink, og har store ambisjoner om å gjennomføre en utdanning. Foreldrene hans er viktige støttespillere og pådrivere. I løpet av de fem årene følger vi Mo gjennom hans velformulerte e-poster. Jamals reise og utgangspunkt er ulikt Mos. Han kommuniserer gjennom lydopptak. Han slutter tidlig på videregående, og identifiserer seg “svarting” og “muslim”. I motsetning til Mo, som tilsynelatende foretar en slags klassereise, er det viktig for Jamal å representere Stovner. Han forteller om en hverdag preget av utfordrende levevilkår med dårlig økonomi og lite mobilitet. Han skaffer seg etterhvert jobb som både bilvasker og telefonselger, men slutter grunnet dårlige arbeidsforhold. Moren hans er uføretrygdet og depriment, og Jamal frykter at barnevernet skal blande seg inn.

1.3 Begrunnelse for valg av tema

Tema for min oppgave er identitet, identitetsutvikling og miljø i miljøromanen *Tante Ulrikkes vei*. Identitetsutvikling i ungdomsårene er interessant fordi det er et evigvarende tema, og således svært relevant i mitt yrke og utdanning som lærer. Dessuten vil dette prosjektet utvikle min kompetanse gjennom å gi meg et bredere spekter i sjangeren oppvekstromaner. På et personlig plan er romanen interessant på flere områder. For det første er det noe så uvanlig som en brevroman, uten andre skildringer enn fra personene selv.

1.4 Oppgavens disposisjon

Før jeg kan gå inn på analysen av romanen, er det imidlertid viktig å redegjøre for teori gjennom å definere sentrale begreper. Hva er identitet? Hva former identitet? Hoveddelen av oppgaven er en systematisk undersøkelse av problemstillingen. I denne delen av oppgaven vil jeg se nærmere på det aktuelle miljøet, samt utgangspunktet og utviklingen av identitet hos Jamal og Mo. Hvordan farger samtid og miljø karakterene? Til slutt avrundes oppgaven med en konklusjon.

2. Teori

I denne delen av oppgaven vil jeg redegjøre for sentrale teorier innenfor temaet identitet og identitetsutvikling. For å kunne definere en del nøkkelbegreper vil første del favne relativt bredt, før jeg snevrer inn perspektivet mot identitetsteorier knyttet til ungdomstid og tidlige voksenår. I den forbindelse, og især med tanke på oppgavelyden, vil det også være nødvendig å utforske Anthony Giddens' teorier om modernitet og selvidentitet. Til slutt vil jeg i denne teoridelen forsøke å sy det sammen med utgangspunktet for Jamal og Mo. Hvilke faktorer spiller inn i identitetsutviklingen for to 2. generasjons innvandrere bosatt på Stovner?

2.1 Identitet

Hva er identitet? Ordet *identitet* stammer fra det latinske ordet *idem*, som betyr det samme eller uforandret.³ I dag er forståelsen og bruken av identitet kraftig utvidet. Samtidig spiller kanskje den ytre påvirkningskraften en større rolle enn noen gang? Per- Einar Binder, professor i klinisk psykologi, ser på det å finne og skape identitet som et prosjekt som aldri tar slutt. Denne utviklingen formes blant annet av ting vi liker og våre kjerneverdier. Mennesker blir ikke født som et ferdig prosjekt, men blir påvirket av verdiene i samfunnet, noe som er i stadig endring.⁴ En persons identitet vil derfor alltid være dynamisk. Følgelig kan identitet forklares som en fortelling hvor "vi et" spiller hovedrollen. Enkeltmennesket er en enhet i samfunnet, og i det moderne samfunnet må den enkelte skape seg selv gjennom å velge sine verdier. Mennesket plukker identitets-elementer fra ulike kilder i sin selvskapning som et unikt, selvstendig og autonomt individ. Denne prosessen kalles vanligvis individualisering.⁵ Vi lærer å finne oss selv i lys av våre nære relasjoners verdier. Denne prosessen er ikke helt problemfri, da vi er avhengig av bekreftelse om vår identitet fra omgivelsene vi lever i.

Enkeltmennesket skaper altså seg selv ut av det råmaterialet som livsløpet og de kulturelle kontekstene byr på. Det blir eksistensielt viktig å skape seg selv på en måte som andre er villige og i stand til å bekrefte.⁶ Denne måten å forstå identitet på er sentral i konstruktiv identitetsteori, som forfekter at mennesket ikke har en fast kjerne, men snarere til enhver tid er under utvikling.⁷ I likhet med Binder fronter den norske antropologen Marianne Gullestad

³ Tetzchner 2020

⁴ Binder 2018: 33 - 37

⁵ Gullestad 2002: 244

⁶ Gullestad 2002: 244-245

⁷ Prieur 2002

identitetens dynamikk i det hun hevder at identiteter og selvfølelse ikke er noe man eier eller har, men snarere noe som “(...) presenteres, diskuteres, forhandles, bekreftes - og avvises - i samvær med andre”.⁸ Dette kompliserte samspillet gjør at mennesker vil kunne inneha forskjellige identiteter som reguleres ut i fra hvilken rolle man inntar i forholdet til andre.

2.2 Giddens: Modernitet og selvidentitet

Basen i Anthony Giddens teorier ,når han problematiserer identitet og modernitet, er oppfattelsen av individet som en sosial konstruksjon. Som Gullestad argumenterer Giddens for at selvet og livsfortellingen løpende opptar og prosesserer alle begivenheter individet finner vesentlig for selvidentitet.⁹ Han definerer selvidentitet som “(...) selvet som det refleksivt forstås af personen på baggrund af vedkommendes biografi.”¹⁰ I *Modernity and Self- Identity* diskuterer Giddens hvilke konsekvenser senmoderniteten har for individet og vår identitet. Han skiller mellom det tradisjonelle og moderne samfunn gjennom tre “utviklingsdynamikker”, hvor det avgjørende er skillet mellom tid og rom. Med moderniteten ble tiden en universell størrelse, som følgelig ikke lenger hang sammen med lokalitet, slik den gjorde i tradisjonelle samfunn.¹¹ På grunnlag av dette argumenterer Giddens at det følger to “utleiringsmekanismer”, “symbolske tegn” og “ekspertsystemer”.¹² De innebærer at et individs sosiale relasjoner og institusjoner ikke lenger bare er forankret i sin lokale sammenheng, men snarere reorganiseres på tvers av uavgrensede områder. I motsetning til førmoderne tiders fastsatte normer, roller og funksjoner, er “det moderne selvet” både mindre predestinert og mindre avhengig av ytre betingelser. Det skapes og forhandles kontinuerlig.

2.3 Kollektiv identitet

Identitet kan videre kategoriseres i en individuell og en kollektiv kategori. Individuell identitet er kort forklart menneskers subjektive identitet. Kollektiv identitet handler om menneskers tendens til å identifisere seg, det vil si være lik eller ha likhetstrekk, med en gruppe eller et nettverk.¹³ Dette underbygger teorien om at mennesket innehar forskjellige identiteter i samspillet med andre, da man inntar ulike roller i ulike sosiale kontekster og grupper. Det er flere faktorer som påvirker menneskets kollektive identiteter. Grupper kan defineres eksternt med klassiske markører som kjønn, etnisitet, religion, nasjonalitet etc.

⁸ Gullestad 2002: 64

⁹ Giddens 1996: 11

¹⁰ Giddens 1996: 68

¹¹ Giddens 1996: 28

¹² Giddens 1996: 30-31

¹³ Friese 2002: 1

Dette dreier seg i stor grad om tvungne eller delvis tvungne. Lytter man Giddens vil han hevde at disse ytre kollektive identitetene mer eller mindre er i ferd med å gå i oppløsning. Samtidig kan de fortsatt være merkelapper andre benytter seg av, selv om man ikke nødvendigvis bruker de selv. Kollektiv identitet er i Giddens navn derfor kanskje mer en sosial identitet som vektlegger hva som er felles i en gruppe på et sosialt nivå.

Anick Prieur gjennomførte i 1995-97 en empirisk analyse av etnisk identifisering.¹⁴ I den forbindelse intervjuet hun unge mennesker med innvandrerbakgrunn i Norge, hvorav en stor andel var fra Pakistan. Målet med undersøkelsen var å studere integrasjon og marginalisering for unge (20-25 år). Gjennom intervjuprosessen ble det tydelig at etnisitet spilte en viktig rolle for deres selvforståelse, selv for mennesker født i Norge. Vi snakker her om type gruppeidentitet som baserer seg på etnisitet, såkalt etnisk identifisering. Majoriteten i denne studien ville ikke uforbeholdent beskrive seg som norske. Tvert imot spiller tilhørigheten til en etnisk minoritet en svært viktig rolle i deres liv. Det dreier seg ikke bare om ofte åpenbare faktorer som gjenspeiles i religiøse og kulturelle forskjeller. Flere beskriver en opplevelse av å inneha en annen type personlighet enn majoriteten av befolkningen på bakgrunn av etnisk opphav. En sentral del av dette er objektens opplevelse av et sterkere familiesamhold. Nærheten til familien og foreldrenes folkegruppe er sentrale faktorer i selvoppfatningen for mange. Etnisk tilhørighet synes å bli stadig viktigere gjennom tenårene, og mange har i løpet av tjuårene nesten kun kontakt med andre av samme etniske bakgrunn. En viktig årsak til den økende avstanden til den gradvise segregasjonen er kjønn. Både jenter og gutter opplever ofte et økende press hjemmefra i form av strengere regler og andre verdier enn etnisk norske jevnaldrende, som ofte fører endring av livssituasjon (f.eks tidlig ekteskap).

2.4 Nye identiteter

Zeshan Shakars: "Jeg har alltid følt meg splittet, eller følt på en dualitet."¹⁵ I forskningen kring unge med innvandrerbakgrunn understrekes det ofte at denne dualiteten gir utslag i form av nye identiteter og identitetsformer, såkalte bindestreksidentiteter som i dette tilfellet norskpakistaner.¹⁶ Slike bindestreksidentiteter blir ofte en slags hybrid mellom de ulike etniske gruppene hvor man utvikler nye subkulturelle former.¹⁷ Nye former av språk, musikk, klesstil med mer er med på å definere eller markere nye identiteter som verken kan spores

¹⁴ Prieur 2002

¹⁵ Norli 2020

¹⁶ Turner 1990

¹⁷ Prieur 2002

tilbake til “immigrasjonslandet” eller foreldrenes opprinnelsesland. Fra et sosiologisk perspektiv er det interessant å koble dette til Schiefloe, som påpeker at individer som tilhører en etnisk minoritet ofte vil føle et behov for en tydelig identitetsmarkering.¹⁸ På samme tid utvikles også nye overgripende identiteter som har en annen base enn dualiteten. Gjennom sin feltstudie på tre Osloskoler i forbindelse med KRL-undervisning beskriver Lars Laird Iversen et perspektiv på minoritetslevers religiøse selvidentifikasjon som et “pseudo-etnisk” identitetsarbeid.¹⁹ Dette forklares gjennom at minoriteters religiøsitet ofte er en tilskrevet eller gitt identitet, som majoriteten også ofte tar som en selvfølge. Følgelig vil majoriteten gå ut fra at en norskpakistaner er muslim. Et interessant perspektiv i forbindelsen majoritet-minoritet er gitte merkelapper. Gullestad argumenterer for at “innvandrere” står i begrepsmessig motsetning til “nordmann”. Med dette som utgangspunkt oppstår et motsetningsforhold og dermed en “innenfor-utenfor” dynamikk etablert med “norskhet” som norm.²⁰

3. Analyse

I denne delen av oppgaven vil jeg analysere identitetene til Mo og Jamal i lys av ovennevnte teoretiske perspektiver. Dette vil jeg gjøre med to parallelle blikk. I min problemstilling ønsker jeg å finne ut hvordan identitetene til Mo og Jamal formes i lys av miljø og samtid. Dette henger unektelig sammen med *hva* som former de. En viktig faktor og utgangspunkt for dette er miljøet guttene vokser opp i.

3.1 Miljø

I 1960 ble store deler av bydelen Stovner ekspropriert, og utover tiåret ble det bygget en omfattende blokk- og terrassebebyggelse av ulik karakter, samt enkelte områder med rekkehus.²¹ Tante Ulrikkes vei ligger i denne drabantbyen på Oslos østkant. Her bor Jamal og Mo i samme boligblokk. Mo beskriver Stovner som todelt; “Hus-Stovner er det stedet du går på epleslang. Blokk-Stovner er det stedet som gjør at Stovner er mørkerødt på Aftenpostens kart over bydelene i Oslo. Som en dråpe blod har truffet avisparet.” (s.8) Dette boligområdet har høy tetthet av innvandrere, høy ungdomskriminalitet og høy andel av skoledropouts. Han beskriver videre et område med ufaglærte arbeidere og trygdemottakere. Kriminaliteten i området gjør det til et hardt og farlig sted. Mo liker det ikke. Jamal derimot

¹⁸ Schiefloe 2003: 181

¹⁹ Iversen 2012

²⁰ Gullestad 2002: 91

²¹ Oslo Byleksikon

virker mer stolt av å bo på Stovner; “Vi representerer T.U.V²², og Stovner, alltid ass.” (s.18) Jamal deler også Stovner i to, men i motsetning til Mo skiller han ikke mellom “hus-Stovner” og “blokk- Stovner” men mellom svart og hvit eller “svartinger” og “poteter.” Jamal glorifiserer og nærmest tilber bildet av en ghetto han liker å sammenligne med det amerikanske rapartistene beskriver. Mo og Jamal har følgelig to vidt forskjellige synsvinkler på Stovner. De er imidlertid enige om at Stovner er en ekskludert bydel i Oslos periferi. Både Mo og Jamal reagerer på det medieskapt bildet av Stovner. Shakar har også selv uttrykt frustrasjon over det samme bildet, og hevdet at innvandrerbakgrunn kan forsterke utenforskapet mange på Stovner føler på.²³

“ Men dem mest skada folka, det er dem potetene fra andre steder på Oslo og Norge ass, jeg sverger. Dem går på tv og sånn og snakker dritt og så har dem aldri vært på Stovner eller shaka hånda med en svarting engang.” (s.18)

“Ghetto” er et hyppig brukt ord i samfunnsdebatten, og særlig i forbindelse med drabantbyene i Oslo, men har vi egentlig ghettoer i Norge? Ghetto er et begrep som brukes om “bydeler der en bestemt folkegruppe, som ellers er i mindretall, dominerer, og hvor de lever mer eller mindre isolert og i dårlige kår.”²⁴ Områdene kjennetegnes ofte av høy kriminalitet og mangel på offentlig tilstedeværelse.²⁵ Ser man på definisjonen alene er svaret trolig nei. Likevel benyttes begrepet av samfunnsdebattanter, journalister og rappere i sine beskrivelser av enkelte bydeler i Oslo øst. Det skapte bildet av Stovner som en ghetto har spredd seg, og benyttes både av de som bor der og de som aldri har vært der. Rosten tar i sin artikkel, *Territoriell stigmatisering og gutter som «leker ghetto» i Groruddalen*, utgangspunkt i Loïc Wacquants begrep *territoriell stigmatisering*, der hun utforsker minoritetsnorske unge groruddølers kjønnede erfaringer og strategiske manøvrering i møte med andres diskreditering av deres bosted. Loïc Wacquant bruker begrepet *territoriell stigmatisering* om urban marginalisering hvor bostedsadressen setter begrensninger for oppnåelse av andres fulle aksept.²⁶ Gjennom feltarbeidet finner Rosten en “ny” måte å møte territoriell stigmatisering på. Informantene benytter selv uttrykket å “leke ghetto”. Det beskrives som et “(...) lokalt og aldersbetinget machofelleskap, gjerne uttrykt gjennom motstand mot å lære

²² Tante Ulrikkes Vei

²³ Lundgaard 2018

²⁴ Tøllefsen 2019

²⁵ Holen 2021: 9

²⁶ Rosten 2017

noe nytt (...)” og “(...) uvilje mot folk utenfra (...)”²⁷ Ved å selv benytte seg av identitetsmarkøren “utlending” tar de tilbake eierskapet til en markør som enkelte majoritetsnordmenn har gitt for å ekskludere etniske minoriteter fra det nasjonale fellesskapet.²⁸ Den territorielle stigmatiseringen er et hovedtema i *Tante Ulrikkes vei*. Fremmedgjøringen er ikke bare en ytre kraft, men også noe som kommer innenfra og som dermed blir en del av deres identitet. Dette takler de på ulike måter.

3.2 Mo

Mo bor sammen med sine foreldre og to søsken. Faren hans kom til Norge på slutten av 70-tallet og moren noen år etter. Mo er en gutt med ambisjoner. Han ønsker seg vekk fra miljøet og har drømmer for fremtiden. Dette jobber han hardt for. Mo identifiserer seg ikke med foreldrenes hjemland. Faktisk virker han heller å ta avstand fra det, da han heller ikke nevner hvilket land det dreier seg om: “Jeg kjenner ikke det landet foreldrene mine kommer fra. (...) Jeg kjenner Stovner.” (s.8). Også når det kommer til navnet hans, distanserer han seg fra sitt opphav: “Det er tradisjon å kalle den førstefødte Mohammed, (...) men de som er så opptatt av at jeg skal komme ut herfra og få en fin jobb og alt det der, jeg skjønner ikke hvorfor de ga meg navnet da.” (s. 7-8) Allerede i første e-post kan man konkludere med at Mo absolutt ikke identifiserer seg på etnisk grunnlag. Han tar snarere avstand fra sitt opphav i hans etterstrebelser etter å integrere seg i det norske samfunn. Den kontrære tankegangen understrekes også da han beskriver boligblokkene på Stovner som “sjelløse bomaskiner”. (s. 12) Mo drømmer i stedet bort: “Jeg plasserte meg selv steder, steder jeg innbilte meg var skikkelig ikke Stovner. (...) Alt var veldig fredelig, ingen var sinte. Jeg var uten navn.” (s.20 - 21) Dagdrømmene til Mo kan sees på som en flukt fra den virkeligheten som han misliker. Han identifiserer seg ikke med området han er oppvokst i og kjenner, men har et ønske om å bli identifisert med majoriteten. Utgangspunktet for Mo kan følgelig beskrives som en type identitetsforvirring eller identitetskonflikt. Han tar avstand fra sin etnisk- kollektive identitet i det han gjør alt han kan for å bli en del av majoriteten.

Mo har imidlertid ikke alltid mislikt Stovner: “Jeg likte å være barn her. Det var ikke noen blodråpe på noen kart. Blokkene var boliger. Taggingene på T-banestasjonen var tegninger.” (s. 9). Illusjonen brister da Mo overhører to eldre lærere: “Så mange utlendinger det hadde blitt på Rommen. Evnesvake elever. Foreldre som ikke forsto noe. Nabolagene var slum. (...)

²⁷ Rosten 2017

²⁸ Rosten 2017

De vokste ute på gangen, de to. Til kjemper.” (s. 10-11). Gjennom denne opplevelsen innser Mo at Stovner er delt, og at han er en del av “de andre”. Endringen i Mos selvforståelse er interessant i lys av Gullestad på flere måter. For det første er dette en sjelsettende opplevelse for Mo som, gjennom ytre påvirkning, får et helt nytt syn på tilværelsen. Samtidig blir han ekskludert fra fellesskapet med merkelappen “utlending” og de stigmatiserende beskrivelsene lærerne bruker. Medienes fremstilling av Stovner er også med på å forsterke Mos forestilling som minoritet.

Faren til Mo er førtidspensjonert mens moren er hjemmeværende. Mo er familiens store håp og viser gode takter på skolen. Foreldrene gjør det de kan for at Mo skal nå sitt fulle potensial. Det virker imidlertid som om kløften mellom Mo og hans foreldre stadig vokser seg større. Mos selvidentitet er langt fra den patriarkale familiestrukturen de fører hjemme. Mo ønsker å oppnå mer, komme seg vekk.

Mos ambisiøsitet blandet med avstanden han tar til Stovner vanskeliggjør sosial omgang. I stedet for å knytte relasjoner og pleie vennskap er han mer opptatt av å lese til eksamen, mens han drømmer om et bedre liv. Ensomheten kan også spores indirekte gjennom korrespondansen med Lars. Han utleverer alt fra daglige gjøremål til sine innerste tanker, tanker han aldri kunne tenke seg å dele med andre. Mos ensomhet fortsetter når han begynner på universitetet. Her blir identitetsforvirringen enda tydeligere. Gjennom hele romanen er det tydelig at han forsøker å påta seg en annen selvidentitet enn den tvungne, en norskpakistaner fra Stovner. Dette bidrar til utenforskap både på Stovner og på universitetet. I denne forbindelse er det også viktig å belyse Mos sosiale kompetanse. Han er ikke en gutt som lett glir inn i ulike miljøer. Trolig har en tanke om at det kommer til å “ordne seg” når han kommer seg vekk fra Stovner og “hjem” til sitt rette miljø.

Mo begynner på Blindern i Oslo, og han ser på universitetsutdanning som en vei mot sin selvidentitet som nordmann. Dette viser seg imidlertid kun å være en illusjon. Mo har drømt om og studert denne livsstilen utenfra, men har utfordringer med å passe inn når det kommer til stykket: “Jeg aner ikke hvor jeg skal begynne, eller hvem jeg skal begynne med” (s. 181).

Mo er konstant fremmedgjort, og sliter med å løse de sosiale og kulturelle kodene.

Utfordringene blir tilsynelatende løst, eller i hvert fall lettere, i det Mo møter Maria utenfor et utested. Til tross for en nølende start fra Mos side, blir de et par. Relasjonen dem imellom er en drøm som går i oppfyllelse for Mo, og et steg på veien i sin ønskede selvfortelling om en

klassereise. Klassereisen blir imidlertid satt tilbake da Mo møter Marias venner. Hans sosiale utfordringer kommer til syne da han blir svært usikker på hvordan han skal te seg. Han frykter at de skal “avsløre” ham som “svarting”. “Avsløringen” blir tydelig etter at de har vært på ferie og Mo blir stoppet av grensepolitiet på Gardermoen etter mistanke om ulovlig innvandring (s. 317). Denne episoden blir et tema mellom de to. Maria reagerer med sinne: “Det går ikke an. Du er født her. Du er like norsk som alle andre, du.” (s. 320) Mo smiler tilbake, men orker ikke svare. “Jeg orker fortsatt ikke.” (s. 320). Mos måte å takle denne utfordringen videre på er beskrivende for hans karakter. I stedet for å sende inn en formell klage, som Maria insisterer på at han bør gjøre, reagerer Mo passivt utad selv om sinnet og frustrasjonen vokser innvendig. Denne episoden blir et vendepunkt på flere stadier. For det første blir Mo svært oppmerksom på at han ikke er “tilstrekkelig norsk” selv om han har norsk kjæreste og går på Blindern. Hans selvidentitet og livsfortelling som “nordmann” blir knust i møte med rasismen han opplever på grunn av hans medfødte identitetsmarkører. Dette fører til at Mo opplever en slags identitetskrise, som også gir fysisk utslag i form av kroniske mageproblemer. Identitetskrisen og ensomheten Mo opplever blir sterkere da han ikke føler at Maria støtter ham nok. De glir gradvis fra hverandre. Da Maria får seg jobb i Amnesty International begynner hun å interessere seg for undertrykte innvandrergreper og i den forbindelse Mos opphav. Mo er igjen fanget i en identitet han ønsker å forlate.

Etter bruddet med Maria opplever Mo en rotløshet. Han innser at han ikke evner å skape sin egen historie og selvidentitet. Den siste forbindelsen han hadde til det norske samfunnet er borte med Maria. Makteløs og frustrert røyker han hasj sammen med Jamal (s. 384-385) og han makter ikke å ferdigstille sin bacheloroppgave. (s. 415). Han faller inn i en passiv depresjon isolert på rommet. Følelsen av fremmedgjøring blir gradvis sterkere for Mo etter den dramatiske hendelsen. Han fordyper seg i nyheter og kommentarfelt som ifølge Mo handler om ham: “Ørken og fjell og støvete byer og raketter som slår ned i dem. (...) Bomber som går av i London (...). En asylsøker som dreper legen sin.” (s. 334).

Mo er en kompleks karakter som søker et mål han aldri når. De tvungne identitetsmarkørene er noe han for enhver pris ønsker å bli kvitt for å “bli tatt opp” i det norske samfunn. Det er flere årsaker som gjør at han ikke klarer dette. Viktigst er hans selvidentitet, som vi vet er en dynamisk prosess hvor selvet refleksivt forstås av personen på bakgrunn av vedkommendes biografi. De tidligere erfaringene Mo har gjort at han ikke klarer å oppnå sin ønskede selvidentitet. Den virker å være forurenset av tidligere vonde erfaringer, som kulturell og

territoriell stigmatisering og rasisme. Identiteter og selvfølelse er ikke noe man eier eller har, men snarere noe som “(...) presenteres, diskuteres, forhandles, bekreftes - og avvises - i samvær med andre.”²⁹ I Mos tilfelle er det fristende å legge til “av andre”.

3.3 Jamal

Jamal og Mo er begge født i Norge, og vokser opp i samme boligblokk på Stovner. Jamal bor sammen med sin mor og lillebror Suleiman (Suli). I motsetning til Mo vokser Jamal opp uten sin far. Da han deltok i livet til Jamal var han en fraværende far, som også utøvet vold mot Jamals mor (s. 237). Etter denne episoden kom han aldri tilbake. Moren utvikler en depresjon som gjør at hun ikke evner å være en støttespiller for sine barn. Dette gjør at Jamal må innta en slags farsrolle for sin lillebror, Suli, som også innebærer å representere hjemmet utad i ulike settinger. Når Suli nærmer seg et års skolegang blir hjemmet innkalt til en samtale med representanter fra skolen. Et møte Jamal må ta seg av (s. 141-143). Her kommer det frem at Sulis lærer er bekymret for hans utvikling og allmenntilstand, og at de blir nødt til å kontakte barnevernet dersom situasjonen ikke bedres. Den kompliserte situasjonen i hjemmet er trolig med å bidra til at Jamal dropper ut av skolen. Ifølge Jamal slutter han fordi lærerne er rasistiske, men i realiteten slutter han etter en konfrontasjon (s. 66-67) hvor han utagerer etter at klassen skal holde tre minutters stillhet for ofrene etter terrorangrepet mot USA 11. september: “Hvor er tre minutter for alle på Palestina a?” (s. 67). Jamal identifiserer seg tvert om med terroristene da han forherliger angrepet: “Men nå, endelig lager vi litt kaos tilbake” (s. 61).

I motsetning til Mo er Jamal stolt av å være fra, og representere, Stovner. Dette er synlig på flere områder. Tydeligst er Jamals kommunikasjon med Lars. Han velger å spille inn sine svar fordi han ikke liker å skrive: “Hvert fall ikke dagbok ass. Det er for kæber, mann. Jeg snakker i stedet ass.” (s. 15) Jamals muntlige kommunikasjonen gjør flere ting. For det første oppleves bidragene mindre gjennomtenkte, noe som også gjenspeiler Jamals innstilling til forskningsprosjektet. Det skaper et uredigert inntrykk av både innhold og språk.

Språk er nøkkelen til kommunikasjon, men også et sentralt kjennetegn for kulturelle fellesskap og personlig identitet.³⁰ Det er interessant å studere Jamals språk i lys av teoriene til både Prieur og Schiefloe. Transkripsjonene av lydopptakene viser en svært tydelig form

²⁹ Gullestad 2002: 64

³⁰ Kaya 2014: 171

for subkulturelt språk med stor grad av hybriditet. Stammen i språket til Jamal er norsk med store innslag av lånord fra engelsk og især østlige språk. Dette resulterer i en såkalt multietnolekt, som er et begrep innført av språkforskerne Michael Clyne og Pia Quist.³¹ Det er en språkvariant som oppstår når individer med ulik bakgrunn, hva gjelder språk og kultur, tilegner seg et nytt språk. Bruken av multietnolekt er ofte knyttet til etableringen av en egen gruppeidentitet blant ungdom i urbane miljøer.

Jamals selvidentitet handler i stor grad om å innta en opposisjonsrolle til majoritetssamfunnet gjennom å representere Stovner. En viktig del av identifiseringen handler om bruken av multietnolekten “kebabnorsk”. Kebabnorsk kjennetegnes ved en stakkato uttale, ombytting av rekkefølge i ord og setninger, og bruk av lånord fra store innvandrerspråk.³² Dette kommer blant annet til uttrykk gjennom bruk av både østlige lånord som “wallah”, “tishar” og “schpaa”, og engelske lånord som “bullshit” og “fucking”. Det virker som bruken av kebabnorsk er et bevisst valg fra Jamal sin side. Da han får seg jobb i Norsk Gallup Institutt viser han at han behersker norsk godt. Følgelig er den bevisste handlingen en såkalt identitetshandling. Samfunnsviteren Ove Sernhede påpeker at spesielt gutter forsterker sine språklige markører i møte med personer de ikke identifiserer seg med for å opprettholde den konstruerte avstanden.³³

En annen språklig og kulturell kode som er viktig for selvidentiteten til Jamal og hans gruppe er hiphop- kulturen: “Vi er hiphop (...)” (s. 137). Hiphop- musikken forsterker gruppetilhørigheten på flere måter. For det første tilegner gruppen seg en mengde språklige koder og referanser som “bare de” behersker. Følgelig etableres et kollektivt “vi” som tar avstand fra majoritetssamfunnet. Avstand fra majoritetssamfunnet er er også ofte et budskap i tekstene, der artistene rapper om ghettokulturen: “Du veit, på hiphop folka snakker om å henge ute på gata, røyke weed, møte kæber liksom, det er sånn jeg lever jo, (...)” (s.17). Gjennom å identifisere seg med artistene og innholdet i tekstene forsterkes gruppeidentiteten i da den bygger murer og dermed avstand til majoriteten. Dette er trolig også en faktor som påvirker Jamal til å røyke hasj.

³¹ Quist 2000

³² Kvittingen 2018

³³ Sernhede 2002: 107

I likhet med Mo er historien om Jamal en fortelling om utenforskap. Han møter hindringer på flere arenaer som ekskluderer ham. For det første opplever han manglende støtte fra det norske samfunn og velferdssystem, som ikke evner å bidra med tilstrekkelig hjelp. På skolen opplever Jamal gjentakende stigmatisering, og velger å droppe ut, noe som vanskeliggjør videre muligheter i samfunnet. I tillegg opplever Jamal strukturelle hindringer på arbeidsmarkedet: “Jeg har gått mange steder på senteret nå, sånn som Ultra, dem bare: “Nei, vi har ikke noe, men du kan sende en søknad.” (s. 97). Motstanden han opplever bidrar til at han absolutt ikke identifiserer seg med det norske samfunn. Det gjør han imidlertid heller ikke med sine foreldres hjemland: “Den landen er landen min og sånn også, men liksom, hør a, jeg har hooden og folka mine her da.” (s. 100). Han identifiserer seg heller med Stovner og er “(...) ghetto som faen (...)”. (s. 75). Et viktig ledd i å tilpasse seg “ghettolivsstilen” er motsetningsforholdet til “de andre”, eller “potetene” som Jamal ville sagt. Dette gjør han gjennom å gå i bestemte klær, røyke hasj og jobbe svart. “Ghettolivsstilen” blir en kollektiv identitet for vennegjengen til Jamal.

Jamal blir forelsket i Sarah, som besitter to etnisiteter. Hans vekslende holdninger mot henne illustrerer veldig godt Jamals selvidentitet som “svarting”. Da han først møter henne fremhever Jamal hennes etnisitet som marokkaner. (s. 44), men da han senere får vite at hun han vært sammen med flere av hans venner er hun plutselig en norsk “bitch”: “Sikkert hun spiser gris også.” (s. 90). Gjennom denne helomvendingen kan man få et bilde av hvordan Jamal tenker om “oss” og “dem” hvor nordmenn pålegges negative egenskaper.

Jamal viser tydelig at han har en annen tilnærming i møte med andres stereotypiske fremstillinger enn Mo. I stedet for å ta avstand fra de, spiller han bevisst rollen som “Svarting, muslim, fra Stovner (...)”. (s. 15). På den måten blir andres stereotype holdninger en bekreftelse på hans identitet. Alle disse elementene bidrar til at Jamal inntar en stadig økende opposisjonell holdning til det norske samfunnet og utvikler seg til å bli en såkalt motborger.³⁴ Begrepet ble lansert av danskiraneren Aydin Soei og innebærer at spesielt unge menn i utsatte områder, som ikke føler seg anerkjent som likeverdige medborgere, skaper en motkultur. Motkulturen tar et opposisjonelt standpunkt i det den posisjonerer seg utenfor samfunnets normer og regler.

³⁴ Soei 2018: 27

Jamal planlegger å få seg et godt liv gjennom å tjene penger, og får seg derfor jobb etter at han dropper ut fra skolen. Han jobber svart som bilvasker for en “albaner i oppgangen”. Det å ikke betale skatt stemmer godt med hans selvidentitet som en “hustler”. (s. 113).

Arbeidsforholdet opphører imidlertid da Jamal synes arbeidet er for hardt. I stedet begynner han å jobbe for Norsk Gallup Institutt, hvor han skal bedrive telefoniske undersøkelser: “Jeg bare sånn: “Hei, jeg heter Jamal. Jeg ringer fra Norsk Gallup Institutt.” Med skikkelig sånn sossemåte å snakke på.” (s. 301). Det oppstår imidlertid problemer da sjefen henter mot at Jamal bør endre “jobbnamnet” sitt og heller benytte seg av et norsk navn. Hva angår identitet kan man ane at Jamal uten større problemer kan endre seg dersom han har noe å vinne på det (i dette tilfellet penger). Likevel er det tydelig at å skifte navn ligger langt utenfor hans selvfortelling, og dermed ikke stemmer overens med hans selvidentitet. I stedet finner Jamal omsider en kortvarig tilhørighet i moskeen.

Jamal er muslim og bruker det, som nevnt, aktivt som en identitetsmarkør. Islam og miljøet rundt moskeen er både en religiøs og kulturell identitet. Problemet til Jamal er at han, i motsetning til kameratene, ikke har fått en religiøs oppdragelse i hjemmet: “Jeg sliter med å be ass. Egentlig jeg skal lære det når jeg var kid, men han tisharen, jeg lærte ikke mye av han der.(...) Men liksom, jeg er ordentlig muslim da. Det er bare sånn, men moskeen, jeg liker ikke å gå steder og ikke skjønne ting, skjønner du?” (s. 204- 206). Jamals beste venn, Rash, får seg en utdanning og hengir seg til islam. Forholdet dem imellom blir problematisk da avstanden mellom dem vokser seg større, særlig da Rash beskylder Jamal for å være en dårlig muslim. (s. 338). Følgelig får ikke Jamal innpass i, en for han, viktig sosial arena. Ettersom familiens økonomi stadig blir dårligere lytter Jamal omsider til Rash og tyr til moskeen for hjelp. Moskeen støtter Jamal økonomisk mot at han hjelper til i moskeen og tar opp fag på Bjørknes. (s. 387). Drømmen om utdanning og jobb blir imidlertid knust da VG avslører en “Ekstremistkonferanse på Stovner.” (s. 387) Dette medfører at staten stopper utbetalinger til moskeen, noe som igjen fører til at Jamal ikke lenger kan motta økonomisk støtte. Igjen vokser Jamals følelse av motborgerskap i det den norske stat tar fra ham fremtiden.

Jamals identiteter er svært stereotypiske. Han både omfavner og spiller rollen som “innvandrere” i møte med territoriell og kulturell stigmatisering. Det er interessant å se Jamals identiteter gjennom både Rosten og Schiefloe. Han er føler et sterkt behov for en tydelig identitetsmarkering. Samtidig takler han andres stigmatisering med å fremstå som bråkjekk

og tøff. Dette gjør han gjennom å innta en opposisjonsrolle til samfunnet uttrykt gjennom motstand mot å lære noe nytt (...)” og “(...) uvilje mot folk utenfra (...)”³⁵

4. Konklusjon

Mo og Jamal fremstår kanskje ved første øyekast som to rake motsetninger. Mo streber etter å passe inn i det norske samfunnet gjennom å mane frem en norsk selvidentitet, mens Jamal omfavner rollen som “svarting” og muslim fra Stovner. Likevel møter de mange av de samme utfordringene. Mo forsøker å integrere seg gjennom utdanning og kjærlighetsforholdet til en norsk kvinne. Til tross for dette blir det tydelig for Mo at han ikke evner å opprettholde denne selvidentiteten i møtet med etniske nordmenn. Han blir en “outsider” som verken får innpass blant dem eller på Stovner. Han isolerer seg i stedet på gutterommet og faller inn i en depressiv passivitet da han innser at han aldri kan nå oppfylle sin egen selvforståelse av å være “nordmann”. I likhet med Mo er historien om Jamal en fortelling om utenforskap. Han møter hindringer på flere arenaer som ekskluderer ham. Motstanden han opplever bidrar til at han absolutt ikke identifiserer seg med det norske samfunn. Jamals selvidentitet handler derfor i stor grad om å innta en opposisjonsrolle til majoritetssamfunnet gjennom å representere sitt område, Stovner. Han etterstreber å tilpasse seg “ghettolivsstilen” som er en kollektiv identitet i vennegjengen.

Både Mo og Jamal forsøker å foreta klassereiser på ulike måter gjennom å endre deres selvidentitet og selvfortelling uten å lykkes. Giddens, Gullestad og Binder påpeker alle på hver sin måte identitetens dynamiske muligheter. Giddens taler for at “det moderne selvet” er mindre predestinert og mindre avhengig av ytre betingelser. Likevel klarer verken Mo eller Jamal å befri seg sine tilskrevne eller tvungne identiteter. De befinner seg begge i en konstant konflikt mellom to verdener. Dynamikken i identiteter vises likevel da de begge i stor grad “(...) presenteres, diskuteres, forhandles, bekreftes - og avvises - i samvær med (og av) andre”.

³⁵ Rosten 2017

5. Litteratur

Binder, P. E. (2018). *Hvem er jeg? Om å finne og skape identitet*. Bergen: Vigmostad & Bjørke AS

Brun, T. (2017). «Jeg er veldig norsk, samtidig aldri helt norsk.» *Fagbladet*. Hentet fra: <https://fagbladet.no/folk/jeg-er-veldig-norsk-samtidig-aldri-helt-norsk-6.116.497197.e110b9e4bb>

Friese, H. (2002). Introduction. I H. Friese (Red.), *Identities: Time, Difference, and Boundaries*. New York: Berghahn Books.

Giddens, A. (1996). *Modernitet og selvidentitet*. København: Hans Rietzels Forlag

Gullestad, M. (2002). *Det norske sett med nye øyne*. Oslo: Universitetsforlaget

Holen, Ø. (2021). *Getto. En historie om norske drabantbyer*. Oslo. Res Publica

Høydal, E. (2015). 112 000 flere med innvandrerbakgrunn i Oslo de siste 15 årene.

Innvandrere på Oslokartet. *SSB*. Hentet fra:

https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/242847?_ts=150652833e8

Iversen, L. L. (2012). Når religion blir identitet. *Idunn*. 117, 258- 270

Kaya, S. M. (2014). *Sosiologisk tidsskrift*, 22 (2), 146- 177

Kvittingen, I. (2018). *Hva er kebabnorsk i dag?* Hentet fra:

<https://forskning.no/barn-og-ungdom-kultur-sprak/hva-er-kebabnorsk-i-dag/286860>

Lundgaard, H. (2018). – Vi bor i samme by. Men ferdes i våre egne bobler og vet veldig lite om de andres liv. *Aftenposten*. Hentet fra:

<https://www.aftenposten.no/amagasinet/i/OnJP73/zeshan-shakar-jeg-har-vaert-paa-besok-ve-st-for-frogner-tre-ganger-ett>

Nordli, C. (2020). Zeshan Shakar: – Jeg har noe ekstra, noe som «ingen» andre har. *VG*.

Hentet fra:

<https://www.vg.no/rampelys/bok/i/pLoogX/zeshan-shakar-jeg-har-noe-ekstra-noe-som-ingen-andre-har>

Prieur, A. (2002). *Frihet til å forme seg selv? En diskusjon av konstruktivistiske perspektiver på identitet, etnisitet og kjønn*. Hentet fra:

<https://www-lu.hive.no/ansatte/moh/documents/Prieur.pdf>

Quist, P. (2000). *Ny københavnsk 'multietnolekt'. Om sprogbrug blant unge i sprogligt og kulturelt heterogene miljøer*. *Danske talesprog*. 1: 143-209.

Rosten, M. G. (2017). Territoriell stigmatisering og gutter som «leker getto» i Groruddalen.

Norsk sosiologisk tidsskrift 01 / 2017 (Volum 1). Hentet fra:

https://www.idunn.no/norsk_sosiologisk_tidsskrift/2017/01/territoriell_stigmatisering_og_gutter_som_leker_getto_i_g

Schiefloe, P. M. (2003). *Mennesker og samfunn : innføring i sosiologisk forståelse*. Bergen: Fagbokforlaget

Sernhede, O. (2002). *Alienation is my nation: hiphop och unga mäns utanförskap i Det Nya Sverige*. Ordfront Förlag

Shakar, Z. (2017). *Tante Ulrikkes vei*. Oslo: Gyldendal

Soei, A. (2018). *Omar - og de andre. Vrede og unge mænd og modborgerskap*. København: Gads forlag

Stovner bydel. *Oslo byleksikon*. Hentet fra:

[https://www.oslobyleksikon.no/side/Stovner_\(bydel\)](https://www.oslobyleksikon.no/side/Stovner_(bydel))

Tetzchner, S. V. (2020). Identitet. *I Store norske leksikon*. Hentet fra: <https://snl.no/identitet>

Turner, B. S. (1990). Outline of a theory of citizenship. *DURHAM: British Sociological Association Publications Limited*. *Sociology* (Oxford), 1990-05-01, Vol.24 (2), p.189-217

Tøllefsen, T. O. (2019). Ghetto. I Store norske leksikon. Hentet fra: <https://snl.no/ghetto>